

Vendið grindaherferðini:

Tey ríku londini dálka hjall okkara

Seinastu árin hefur ikki verið spurt av ágangi ímóti fólkunum í norðurhøvum, tí tey veiða og eta súgdjór í havinum og vit føroyingar verða tíðum hóttir tí vit drepa grind. Tey, sum havast at okkum gloyma tó, at tað vinnuliga virksemið, ið hefur gjørt teirra lond rík, hefur dálkað hjall okkara á sjónum stórliga segði Pál Weihe á Deildini fyri Arbeids- og Almannaheilsu í Sjúkrahúsverki Føroya í fyrilestri á Landssjúkrahúsinum herfyri.

Úrslitið av eini stórar kanning í samband við PCB í umhvørvinum var kunngjørt á eini stórar ráðstevnu í New York herfyri. Felagsmaðurin hefur verið við til at figgja kanningarnar, og nú er eisini møguleiki fyri, at heilsumyndugleikarnir í USA vilja vera við til at figgja ein part. Vit prenta fyrilesturin hjá Pál Weihe.

Pál Weihe saman við tilfari á enskum máli um grind og daling, sum varð lagt fram í USA herfyri. Mynd jan

Her skal verða sagt eitt sindur frá einum evna-bólki, ið eitur PCB ella polychloreraðibifnylir, sum dálkar fítevnið í serliga súgdjórunum í havinum og tí eisini føroyingar, ið eta spik.

Til tess at kanna møgular avleiðingar fyri almannaheilsuna byrjaði í januar ein granskingarætlan, sum hevði til endamáls at gera av, um tað at vera útsettur fyri PCB í umhvørvinum í byrjanini av lívinum hefur við sær ólag á nervalagið ella er menningartarnandi. Ein kohorta (ein bólkur) av 200-250 nýføddum á Landssjúkrahúsinum verða fylgd viðvíkjandi heilsustøðu og búning fyrstu líviárin.

Kanningin er ein samstarvsætlan

Deildina fyri Arbeids- og Almannaheilsu í Sjúkrahúsverki Føroya og Umhvørvismedisinsku Deildina á Universitetinum í Odense.

ENDAMÁLID VIÐ KANNINGINI

Tað manngjörðaevnið PCB er seinastu hálvu øldina spjatt víða í náttúruni, men tað er framhaldandi stór óvissa um árinid á mannaheilsuna, serliga nervalagið hjá óføddum børnum.

Hendan granskingarætlan hefur til endamáls at staðfesta um tað at vera fyri nógvum PCB í byrjanini av lívinum hefur búningartálmng av heilanum við sær ella annan varandi løst av miðnervalagnum.

GRUNDIN AT GERA KANNINGINA

Meginkeldan til PCB hjá fólkum er dálkaðar verur úr vøtnum og høvum. Fólkasløg, sum liva av havfóði, serliga tey, ið liva av súgdjórum úr havinum, so sum tannhvalum, kunnu vera útsett fyri serliga nógvum av PCB.

PCB fer um móðurkøkuverjuna yvir í fostrið. Eisini kann PCB verða flutt frá móðurini yvir í barnið í-gjøgnum móðurmjólkina.

Tað, sum vit vita um eiturandi árin á nervalagið hjá børnum av hesum evni, stavar í høvudsheitum frá tveimum eitrngarvanlukkum og frá tveimum epidemiologiskum kanningum. Hetta tilfar týður uppá, at PCB virkar heilaeitrandi, men visundaliga tilfarið er ikki nóg gott til at avgera hvussu sambandið er millum eitrngarmøgð og eitr-

ingartekin - tað so nevnda dosis-respons sambandið.

Í havfóði eru tó onnur evni enn PCB, sura ávirka fostrið, t.d. kviksilvur og feittsyður og tí er samstundis neyðugt at halda skil á hesum viðvirkandi evnum. Viðurskipti sum ættar-bregði, útbúgving og sam-felagslig árin annars, hava øll sína ávirkan á búningina. Sama er galdandi fyri møguliga rúsdrekkamis-nýtslu hjá mammuni, men hesi viðurskipti ber til at halda skil á í Føroyum.

FØROYAR SUM KANNINGARSTAD

At finna eitt egnað stað at gera PCB kanningar millum fólk er sera trupult. Tær broytingar í nervalagnum, vit leita eftir, eru so lítlar, at tær ógvuliga skjótt kámost av øðrum árinum, sum t.d.

tey omanfyrynevndu. Eisini er neyðugt at í sama sam-felag er stóri lon frá tí, sum hefur lægst til tann sum hefur hægst PCB, til tess at samanbera tey við høgum við tey við lágum PCB. Neyðugt er eisini at sam-felagið er væl skipað við einum góðum heilsuverki, sum røkkur øll.

Higar til dags hefur tað ikki borið til at funnið hetta samfelagið. Vit meta tó, at Føroyar lúka flestu av teimum fortreytum, ið eiga at vera til staðar.

Sambært føðslukanning hjá Trúgva Vestergaard og Petur Zachariassen ótu føroyingar dagliga 72 g av fiski, 12 g av tvøsti og 7 g av spiki í 1981-82.

Organochlor konsentratiónirnar í grindahvali eru nýliga kannaðar og tað vísti seg at miðal PCB-konsentratiónin í spiki er ógvuliga høg, har er uml. 30 µg/g og total-DDT, umleið 20 µg/g. Á fitigrundarlagi er organochlor konsentratiónin á leið tann sama í vøddavevnaði, men við tað at vøddavevnaður er so fitifátækur, verður konsentratiónin bert uml. 6,0 µg/g og total-DDT uml. helvuna av hesum tali. Grundað á hesi tøl kann inntøkan av PCB hjá hvørjum føroyingi sær vera væl yvir 200 mikrogram um dagin, sjálvandi við stórum munum millum

fólk. Til samanberingar er miðal PCB inntøkan í Skandinavia uml. 15-20 µg. Føroyingar eru við øðrum orðum fyri uml. 10 ferðum meiri PCB í matinum enn aðrir norðurlendingar.

Í byrjanini av áttatiárunum kannaði Inge Kraul føroysk lík og fann í búkfeitti uml. 6 ferðir meira PCB enn hjá dønum. Sjálvt um vit ikki hava nýggjari tøl enn tey hjá Inge Kraul, er tað lítið at ivas tí, at konsentratiónirnar í føroyingum framvegis eru høg, tí vit eta framvegis nógv spik, sum vit vita inniheldur nógv PCB.

Í sambandi við kviksilvurkanningarnar í Føroyum varð eisini kannað eftir hvussu nógv PCB var í móðurmjólk hjá 22 konum 3-4 dagar aftan á tær høvdu átt. Mjólkkin var bólkað í fyra, soleiðis:

Bólkur 1: Mjólk við minni enn 1 µg/l av kviksilvuri. Bólkur 2: Mjólk við meir enn 4 µg/l av kviksilvuri. Bólkur 3: Mammurnar høvdu eitið í hægsta lagi 1 fiskadøgurða um vikuna, meðan tær vóru við barn. Bólkur 4: Mammurnar høvdu eitið í minsta lagi 5 fiskadøgurðar, meðan tær vóru við barn.

Úrslitini vóru hesi:

Total PCB-konsentratiónin í blandaðari móðurmjólk

Bólkur	Heilvekt (ppb)	Fitigrundað (ppm)	8-Fitio
I	47.1	2.2	2.22
II	80.3	3.9	2.31
III	46.6	1.8	2.54
IV	58.3	2.8	2.11

Hesi úrslit tykjust at stuðla illgrunum um rættuliga stóra PCB-expositión í føroyingum. Tað ber til at samanbera við líknandi kanning av móðurmjólk í Svøríki 1988/1989. Miðaltalið í Svøríki var uml. 9 ppb heilvekt; í Føroyum also 5-9 ferðir hægri grundað á heilvekt og 7-12 ferðir hægri grundað á fiti. Eisini kanningar av 3342 mjólkarroyndum úr Týsklandi, sýndu hendan stóra mun, tí miðaltalið har var 0,84 ppm feittgrundað, t.e. 2-4 ferðir hægri enn í Føroyum.

KANNINGARHÁTTUR

Kohortan verður sett saman soleiðis, at allar mammur, ið eru settar at eiga á Landssjúkrahúsinum í 1994 - tó ikki tær, sum búgva í Havn ella á Argjum - verða spurdar í viku 34-35, um tær vilja luttaka í kanningini. Jarðarmóðirin fyllir út eitt spurnarblað um, hvussu graviditeturin hefur gingið, kostvanar í graviditetinum, við serligum aditi til fisk og hval og eisini verður spurt um rúsdrekkka- og tubbaks-nýtslu. Seinna skrásetur jarðarmóðirin, hvussu tað gekk at eiga.

Tær mammur, sum játta fyri luttøku, og sum eiga á Landssjúkrahúsinum í 1994 eru við í kanningini. Ætlandi verður hetta tal uml. 250.

VEVNADARROYNDIR FRÁ MÓÐIR OG BARNI AT META UM EXPOSITIÓNA:

Í sambandi við fyrstu samrøðu, t.e. viku 34-35, og eftir at móðurin hefur játtað at vera við, verður blóðroynd tikin. Hetta verður nýtt til at kanna ymsu sløgini av PCB og onnur lík organochloreyni. Tá ið kvinnan kemur á Landsjúkrahúsið at eiga, verður tikið hár av høvðinum og blóð úr nalvastrønginum at kanna fyri tungmetál. Móðirmjólk verður innsavnað dagarnar eftir burðin at kanna fyri PCB-innihald. Tá barnið er 18 mánaðir verða tikin hár til kanningar og tá tað er 30 mánaðir verður tikin blóðroynd.

Klinisku kanningarnar eru settar soleiðis saman viðvíkjandi nær og hvussu børni verða kannað, at vit fáa sum mest at vita um miðnervalagið fyri tann